

Bożena Kołosowska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ROZWÓJ RYNKU UBEZPIECZEŃ FINANSOWYCH W POLSCE (W LATACH 1994-2005)

1. Wstęp

Ubezpieczenia finansowe w Polsce mają krótką historię w porównaniu z rynkami wysoko rozwiniętymi. Ubezpieczenia te pojawiły się w Polsce wraz ze zmianami rynku ubezpieczeniowego na początku lat 90.

Oceniając strukturę składki w dziale II ubezpieczeń w Polsce, zauważamy, iż udział w nich ubezpieczeń finansowych wynosił w 2005 r. 4,4%, są więc one ubezpieczeniami mało popularnymi. Prowadzenie przez zakłady ubezpieczeń sprzedaży ubezpieczeń finansowych nie jest łatwe. Wiąże się to ze specyficznymi rodzajami ryzyka, które są obejmowane przy tego rodzaju produktach. Nie mają one często charakteru losowego i uwarunkowane są przebiegiem procesów ekonomicznych czy sytuacją polityczną, nie tylko w kraju, ale także poza jego granicami. Pomimo wielu trudności, zdecydowana większość firm ubezpieczeniowych działu II ma zezwolenie ministra finansów na prowadzenie ubezpieczeń finansowych.

2. Charakterystyka rynku ubezpieczeń finansowych w latach 1994-2005

Według stanu z 31 grudnia 2005 r., tylko siedem spośród 37 wszystkich zakładów prowadzących działalność w dziale II nie zdecydowało się na prowadzenie żadnej z grup ubezpieczeń finansowych. Wynikało to albo z braku posiadania zezwolenia ministra finansów, albo z rezygnacji wprowadzenia do swojej oferty, chociaż jednej grupy ubezpieczeń finansowych.

Polski rynek ubezpieczeń finansowych nie wyróżnia się swoją wielkością na tle innych rynków europejskich. Pomimo kilkunastoletniego rozwoju ciągle jest jeszcze rynkiem młodym znajdującym się na początkowym etapie rozwoju. Wielkość tego rynku wykazuje rosnący charakter, co najlepiej obrazuje udział składki z ubezpieczeń finansowych w składce z ubezpieczeń majątkowych ogółem.

Należy zauważyć, że ubezpieczenia finansowe w wąskim znaczeniu obejmują tylko grupy 14 i 15 klasyfikacji ustawowej. W artykule zwrócono także uwagę na bardzo interesujące ubezpieczenia grupy 16 – różnych typów ryzyka finansowego.

Analiza danych zawartych w tab. 1 ukazuje tendencję występującą w latach 1994-2005 przedstawiającą udział składki z ubezpieczeń finansowych w ogólnej składce brutto działu II.

Tabela 1. Udział ubezpieczeń finansowych w ogólnej składce brutto działu ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych w latach 1994-2005 (w %)

Lata	Ubezpieczenie kredytu (grupa 14)	Gwarancja ubezpieczeniowa (grupa 15)	Ubezpieczenie różnych rodzajów ryzyka finansowego (grupa 16)	Razem
1994	0,16	0,27	0,21	0,64
1995	0,39	1,21	0,43	2,03
1996	0,28	1,48	0,58	2,34
1997	0,30	1,16	0,37	1,83
1998	0,31	1,24	0,48	2,03
1999	0,47	1,18	0,69	2,34
2000	0,76	1,19	0,81	2,76
2001	1,01	1,04	0,96	3,01
2002	1,26	0,88	1,22	3,36
2003	1,51	0,83	1,43	3,76
2004	1,79	0,83	1,81	4,43
2005	2,03	0,89	1,58	4,40

Źródło: [4, stan z 15 kwietnia 2007].

Można stwierdzić, że w grupach ubezpieczenia kredytu (grupa 14) i różnych rodzajów ryzyka finansowego (grupa 16) występuje tendencja pozytywna, a więc następuje systematyczny wzrost wartości zebranej składki brutto, natomiast udział składki brutto z tytułu gwarancji ubezpieczeniowych w ogólnej składce brutto ulega systematycznemu spadkowi.

Na początku lat 90. ok. 80% polskiego rynku ubezpieczeń finansowych stanowiły gwarancje ubezpieczeniowe, a nie ubezpieczenia kredytu (dokładnie na odwrót w porównaniu z sytuacją obserwowaną na rynkach Europy Zachodniej). Ostatnie jednak lata przyniosły trwałą tendencję do zmiany tej sytuacji. Znaczenie ubezpieczenia kredytu rośnie w portfelach polskich ubezpieczycieli, czego dowodem są przedstawione dane.

Strukturę przedmiotową ubezpieczeń finansowych określoną na podstawie danych sprawozdawczych organu nadzoru ubezpieczeniowego przedstawia tab. 2.

Tabela 2 wskazuje, że lata 90. charakteryzowały się znacznymi zmianami struktury przedmiotowej sprzedanych ubezpieczeń finansowych. Najbardziej stabilnie zachowywały się ubezpieczenia różnych rodzajów ryzyka finansowego. Największą zmiennością charakteryzowały się ubezpieczenia kredytu, które z udziału wynoszącego zaledwie 12% w roku 1996 osiągnęły w roku 2001 aż 1/3 wartości sprzedaży. Również wysoka zmienność, lecz odwrotnie ukierunkowana, cechowała gwarancje ubezpieczeniowe, które z

Tabela 2. Struktura przedmiotowa ubezpieczeń finansowych w latach 1994-2005 (w %)

Lata	Ubezpieczenie kredytu (grupa 14)	Gwarancja ubezpieczeniowa (grupa 15)	Ubezpieczenie różnych rodzajów ryzyka finansowego (grupa 16)
1994	25,02	42,05	32,93
1995	19,23	59,72	21,05
1996	11,99	63,09	24,92
1997	16,44	63,54	20,02
1998	15,19	60,99	23,82
1999	20,30	50,32	29,38
2000	27,62	43,06	29,32
2001	33,59	34,48	31,93
2002	38,64	25,31	36,05
2003	39,99	22,02	37,99
2004	40,45	18,70	40,85
2005	45,47	19,62	34,91

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF: [4, stan z 15 kwietnia 2007].

udziału 2/3 spadły do poziomu 1/3 sprzedaży. Rok 2005 przyniósł istotny wzrost udziału ubezpieczeń grupy 14, które stanowią obecnie prawie połowę ubezpieczeń finansowych, do 35% zmniejszył się zaś udział ubezpieczeń różnych rodzajów ryzyka finansowego.

Ubezpieczenia finansowe skierowane są głównie do podmiotów gospodarczych. Dane zawarte w tab. 3 ukazują szczegółowy rozkład liczby polis nabytych w ramach tych ubezpieczeń w 2005 r., pomiędzy osobami fizycznymi, przedsiębiorcami a pozostałymi podmiotami.

Tabela 3. Ubezpieczenia finansowe według ubezpieczających się podmiotów w 2005 r.

Rodzaj ubezpieczenia	Liczba polis (w szt.)			
	osoby fizyczne	przedsiębiorstwa	pozostałe podmioty	ogółem
Ubezpieczenie kredytu	911	11 034	8	11 953
Gwarancja ubezpieczeniowa	1 985	63 326	4 936	70 247
Ubezpieczenie różnych rodzajów ryzyka finansowego	12 482	10 255	263	23 000
Razem	15 378	84 615	5 207	105 200

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF: [4, stan z 15 kwietnia 2007].

Tabela 4. Wartość składki brutto według ubezpieczających się podmiotów w 2005 r.

Rodzaj ubezpieczenia	Wartość składki brutto (w tys. zł)			
	osoby fizyczne	przedsiębiorstwa	pozostałe podmioty	ogółem
Ubezpieczenie kredytu	203	313 054	2 193	315 450
Gwarancja ubezpieczeniowa	1 736	123 554	10 824	136 114
Ubezpieczenie różnych rodzajów ryzyka finansowego	29 297	196 577	15 782	241 656
Razem	31 236	633 185	28 799	693 220

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF: [4, stan z 15 kwietnia 2007].

Interesująco prezentują się także dane odnoszące się do wartości składki brutto zebranej z tytułu ubezpieczenia poszczególnych grup podmiotów. Prezentuje to tab. 4.

Sprzedaż ubezpieczeń finansowych w 2005 r. skierowana była przede wszystkim do przedsiębiorstw, one to ubezpieczały ryzyko objęte tą grupą ubezpieczeń gospodarczych.

Tabela 5. Współczynnik szkodowości brutto* w ubezpieczeniach i gwarancjach (w latach 1999-2005)

Lata	Ubezpieczenie kredytu	Gwarancja ubezpieczeniowa	Ubezpieczenie różnych rodzajów ryzyka finansowego
1999	29,05	54,79	175,24
2000	44,36	45,42	9,78
2001	88,20	108,27	10,11
2002	48,74	69,44	39,36
2003	44,23	21,80	10,82
2004	7,29	14,47	41,71
2005	26,29	36,73	30,20

* Wskaźnik szkodowości jest relacją wartości odszkodowań i świadczeń wypłaconych brutto + zmian stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia brutto do wartości składek zarobionych brutto.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [4, stan z 8 grudnia 2006] oraz biuletynów rocznych: Wyniki sektorowe ubezpieczeń za lata: 1999-2005, KNUiFE.

Na początku lat 90. relacja składki przypisanej brutto do świadczeń i odszkodowań wypłacanych wraz ze stanem rezerwy w ramach ubezpieczeń finansowych była bardzo zróżnicowana i świadczyła o niskiej wiedzy zakładów ubezpieczeń o poziomie ryzyka charakterystycznego dla tych produktów. Szczególnie dotyczyło to ubezpieczeń wierzytelności, np. w 1998 r. wypłacono dwukrotnie więcej odszkodowań w stosunku do składki przypisanej brutto. W całym analizowanym okresie obserwujemy dużą zmienność w kształtowaniu się wartości tego wskaźnika. Zakłady ubezpieczeń systematycznie zdobywają doświadczenie w przyjmowaniu ubezpieczonych rodzajów ryzyka, lecz ze względu na ich charakter jest to bardzo trudne. Zestawienie współczynnika szkodowości brutto w ubezpieczeniach finansowych przedstawia tab. 5.

3. Rynek ubezpieczeń finansowych według zakładów ubezpieczeniowych w 2005 r.

Jednym z podstawowych mierników określających wielkość rynku ubezpieczeń finansowych jest liczba zakładów ubezpieczeniowych działających w dziale II i posiadających zezwolenie na prowadzenie tego typu ubezpieczeń. Według stanu z 31 grudnia 2005 r. zezwolenie na działalność w grupie ustawowej 14 (ubezpieczenie kredytu) miało 28 zakładów ubezpieczeń (z czego 10 prowadziło tę działalność), w grupie 15 (gwarancja ubezpieczeniowa) te zezwolenia miało 25 zakładów ubezpieczeń (z czego 24 prowadziły tę działalność), a w grupie 16 zezwolenia mia-

Tabela 6. Zakłady ubezpieczeń posiadające zezwolenie ministra finansów na prowadzenie ubezpieczeń finansowych oraz prowadzące tego rodzaju działalność w 2005 r.

Towarzystwa ubezpieczeń	Posiadające zezwolenie MF w zakresie grupy			Prowadzące działalność w ramach grupy		
	14	15	16	14	15	16
AIG Polska TU SA	+	+	+	+		+
TU Allianz Polska SA	+	+	+	+	+	+
BENEFIA TU Majątkowych SA	+	+	+			+
TUW Bezpieczny Dom			+			+
TUiR Cigna STU SA	+	+	+	+	+	+
Commercial Union Polska-TU Ogólnych SA	+	+	+		+	+
TU Compensa SA	+	+	+	+	+	+
TUW Concordia Wielkopolska	+	+	+	+	+	+
TUW CUPRUM						
D.A.S. TU Ochrony Prawnej SA						
STU Ergo Hestia SA	+	+	+	+	+	+
TU Euler Hermes SA	+	+	+	+	+	+
TU EUROPA SA	+	+	+	+	+	+
KU Filar SA	+	+	+	+	+	+
Generali TU SA	+	+	+	+	+	+
Gerling Polska TU SA	+	+	+	+	+	+
HDI Asekuracja TU SA	+	+	+	+	+	+
HDI Samopomoc TU SA			+			+
TU INTER Polska SA	+	+	+	+	+	+
KUKE SA	+	+	+	+	+	+
Link4 TU SA						
MTU Moje Towarzystwo Ubezpieczeń SA	+		+			
TUiR Partner SA	+	+	+		+	+
Pocztowe TUW	+	+	+		+	
PTR SA						
PTU SA	+	+	+	+	+	+
TU PZM SA						
PZU SA	+	+	+	+	+	+
SIGNAL IDUNA Polska TU SA	+	+	+	+	+	+
TUW SKOK	+		+	+		+
TUW TUW			+			+
TUW TUZ	+	+	+	+	+	
UNIQA TU SA	+	+	+	+	+	+
TUiR Warta SA	+	+	+	+	+	+
Winterthur TU SA	+	+	+	+	+	+
IF TU SA w likwidacji	+		+			
Razem	28	25	31	20	24	27
Oddziały główne						
Elvia Travel Insurance Company		+	+		+	+

Źródło: opracowanie własne na podstawie [2, s. 100-101].

ło 31 zakładów (z czego 27 prowadziło faktycznie tę działalność). Zezwolenia MF na prowadzenie jakiegś grupy ubezpieczeń finansowych nie miało 5 zakładów działu II. W roku 2005 dwa zakłady ubezpieczeń, mimo posiadanego zezwolenia, nie zdecydowały się na prowadzenie tych ubezpieczeń. Decyzją z 28 kwietnia 2004 r. KNUiFE cofnęła pozwolenie na prowadzenie działalności ubezpieczeniowej przez TUwRiGŻ Agropolisa SA. Na rynku ubezpieczeń finansowych działał w 2005 r. jeden oddział zagraniczny. Tabela 6 zawiera informacje, które towarzystwa ubezpieczeniowe otrzymały zezwolenie i prowadziły sprzedaż polis z zakresu ubezpieczeń finansowych.

W Polsce podobnie jak w wielu krajach Europy Zachodniej, rynek ubezpieczeń kredytu wykazuje już cechy koncentracji. Dominującą pozycję zajmują:

- w ubezpieczeniach kredytu krajowego TU Euler Hermes SA (działający do niedawna jako agent TU Allianz Polska SA), zakład specjalistyczny nastawiony na ten rodzaj ubezpieczeń,
- w ubezpieczeniach kredytu eksportowego Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych SA (KUKE SA), prowadząca działalność komercyjną i ubezpieczającą od ryzyka politycznego na rachunek rządu polskiego.

Zaangażowanie państwa w gwarancje i ubezpieczenia eksportowe w najbliższych latach będzie wzrastało. Wynika to z jednej strony z braku w Polsce ubezpieczycieli komercyjnych, którzy mogliby w znaczący sposób zaangażować się w działalność obciążoną wysokim ryzykiem, z drugiej natomiast strony z wysokiego udziału w strukturze polskiego eksportu rynków o podwyższonym ryzyku. Tendencja taka znalazła odzwierciedlenie w strategii gospodarczej rządu, w której zdecydowano o konieczności koncentracji działalności ubezpieczeniowej KUKE SA na rynku o podwyższonym ryzyku, szczególnie na rynkach wschodnich [3, s. 498].

Na dalszych miejscach na rynku ubezpieczenia kredytu znajdują się takie zakłady, jak: STU Ergo Hestia SA, TUiR Warta SA, PZU SA, Gerling Polska SA, TUiR Cigna STU SA.

Organizacja rynku gwarancji ubezpieczeniowych przedstawia się odmiennie niż w przypadku ubezpieczenia wierzytelności. Dominującą pozycję zajmują firmy ubezpieczeń majątkowych, które swym dotychczasowym klientom starają się zapewnić jak najpełniejszą ofertę. Tak jak w innych rynkach, tak i tu brak jest zdecydowanych liderów. Wśród najważniejszych gwarantów można wymienić takie firmy, jak: TU Allianz Polska SA, PZU SA, STU Ergo Hestia SA, TUiR Warta SA, TUiR Cigna STU SA.

Podsumowując, można stwierdzić, że na polskim rynku ubezpieczeń finansowych działają zarówno ubezpieczyciele prywatni, jak i ubezpieczyciel rządowy, zakłady z przeważającym kapitałem zagranicznym i krajowym oraz firmy specjalistyczne.

Tabela 7. przedstawia udział największych ubezpieczycieli finansowych w składce przypisanej brutto oraz w odszkodowaniach brutto działu II.

Tabela 7. Udział procentowy największych ubezpieczycieli finansowych w składce przypisanej brutto i odszkodowaniach brutto działu II (stan z 31 grudnia 2005 r.)

Zakład ubezpieczeń	Udział w składce przypisanej brutto działu II	Udział w odszkodowaniach brutto działu II
PZU SA	48,91	54,45
TUIR WARTA SA	11,45	12,46
STU Ergo Hestia SA	6,69	6,47
TU Allianz Polska SA	6,26	4,86
HDI Samopomoc TU SA	3,63	3,47
TUIR CIGNA STU SA	2,42	1,96
Uniq TU SA	2,29	1,51
Gerling Polska TU SA	0,63	0,33
TU Euler Hermes SA	0,35	0,07
KUKE SA	0,20	0,05

Źródło: opracowanie własne na podstawie [2, s. 109, 112].

Można zauważyć, że liderzy na rynku ubezpieczeń finansowych nie są zakładami posiadającymi większościowy udział w rynku ubezpieczeń działu II. Udział KUKE SA w rynku ubezpieczeń działu II jest niewielki, choć gwarantowany i ubezpieczony eksport z gwarancjami skarbu państwa wynosił już w roku 2005 567,88 mln dol., tj. o 13% więcej niż w 2004 r. Wskazać także można na ubezpieczenie od ryzyka nierynkowego obejmującego ryzyko polityczne i ryzyko handlowe dłużników, które skierowane było do przedsiębiorstw eksportujących polskie towary i usługi, realizujących kontrakty z kontrahentami z wybranych 30 krajów podwyższonego ryzyka, z terminem odroczenia płatności poniżej dwóch lat. W 2005 r. ubezpieczono należności w wysokości 440,49 mln dol., tj. o 13% więcej niż w roku 2004 [1, s. 1]. Podobna sytuacja występuje w przypadku TU Euler Hermes SA, który na rynku ubezpieczeń kredytu jest niekwestionowanym liderem w ubezpieczeniach i windykacji należności zarówno w Polsce, jak i na arenie międzynarodowej. Natomiast jego udział w składce czy w odszkodowaniach brutto działu II jest wręcz niedostrzegalny. To w ofercie takich zakładów, jak PZU SA i TUIR Warta SA ubezpieczenia finansowe nie stanowią dominującego rodzaju ubezpieczeń. Są one traktowane raczej jako uzupełnienie i uatrakcyjnienie oferty skierowanej do klientów.

4. Zakończenie

Rozważania prezentowane w niniejszym artykule skupiły się na charakterystyce polskiego rynku ubezpieczeń finansowych w latach 1994-2005 oraz na szczegółowym opisie jego stanu w 2005 r. Wykazano, że ten niszowy rynek ubezpieczeń działu II ma perspektywy rozwoju i sukcesu szczególnie dla wyspecjalizowanych zakładów ubezpieczeń, czego dowodem są przykłady światowych firm, takich jak Atriadus (drugi na świecie ubezpieczyciel wierzycielności, który rozpoczął działalność

ność w Polsce w 2004 r.) czy niemiecki Euler Hermes, francuski Coface. Dla wielu przedsiębiorstw korzystanie z oferty ubezpieczeń finansowych oznacza minimalizację ryzyka związanego z obrotem gospodarczym, utrzymanie i poprawę kondycji finansowej firmy czy też zachowanie bieżącej płynności finansowej.

Literatura

- [1] Raport roczny 2005. Działalność KUKA SA, www.kuka.com.pl, stan z 10 maja 2007.
- [2] Rocznik Statystyczny Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych, KNUiFE, Warszawa 2005.
- [3] Rutkowski J., *Ubezpieczeniowo-gwarancyjne instrumenty wspierania eksportu przez państwo*, [w:] *Ubezpieczenia w polskim obszarze rynku europejskiego. Wyzwania i oczekiwania*, Wyd. Branta, Warszawa 2003.
- [4] www.knf.gov.pl.

THE PROGRESS OF FINANCE INSURANCE MARKET IN POLAND (1994-2005)

Summary

Finance insurances are of the wide range of advantages, mostly to companies, but also to individual customers as well as to financial institutions. They are the instrument which, in current economic circumstances, may effectively support the risk management of realized credit transactions. The most popular are the mercantile credit insurances. Apart from proof of debts belonging to supplier by virtue of concluded contracts, these insurances additional benefits are among others: increase in mercantile turnover, the possibility of bringing down the provisions for unpaid debts, free of charge using of insurer's knowledge and experiences at contractors assessment.